

Fig. 1. Lønne nye kirke, opført 1904 af J. Magdahl Nielsen. Set fra sydøst. NE fot. 1980. — *Neue Kirche von Lønne, erbaut 1904. Von Südosten gesehen.*

LØNNE KIRKE -

VESTER HORNE HERRED

Historisk indledning. Den nuværende kirke, i Lønne-stak, blev indviet 4. december 1904.¹ Den afløste en middelalderlig bygning med en romansk kerne, nedrevet i efteråret 1903 på grund af brøstfældighed. Den gamle kirke lå i sognets søndre del ved Hovstrupvej (ca. 600 m syd for den nye), hvor den tilgroede og fredede kirkegård er bevaret i klitplantagens udkant (se s. 1289).

Lønne sogn nævnes første gang 1347.² Ifølge kirkelisten i Ribe Oldemoder (jfr. s. 1021) svarede kirken o. 1350 en afgift på 4 skilling sølv. Kirkens indtægter blev 1499³ henlagt til det nyoprettede Lille Vor Frue kor i Ribe domkirke (jfr. s. 110f.). Kirken

var da viet *S. Nikolaj*. Kronen solgte 1724⁴ kirken til Peder Nielsen Endorph til Hennegård, og den tilhørte herefter herregårdens skiftende ejere, bl.a. provst Maturin Castensen i Jerne (†1747) og borgmester i Varde Johan Krag (†1758), indtil Hennegård 1804 blev udstykket og sognemændene selv overtog kirken.⁵ – Den nuværende kirke blev selvejende ved tiendeafløsningen 1. januar 1914.¹

Sognet, der ved klokkeskatten 1528⁶ havde i det mindste to klokker, forarmedes i 1500'erne på grund af *sandflugt*. 1587⁷ erkendte kancelliet, at præsten, Jens Hansen Rusk (brændt 1611 for trolddom),⁸ ikke kunne ernære sig af indtægterne af sognet, da hans

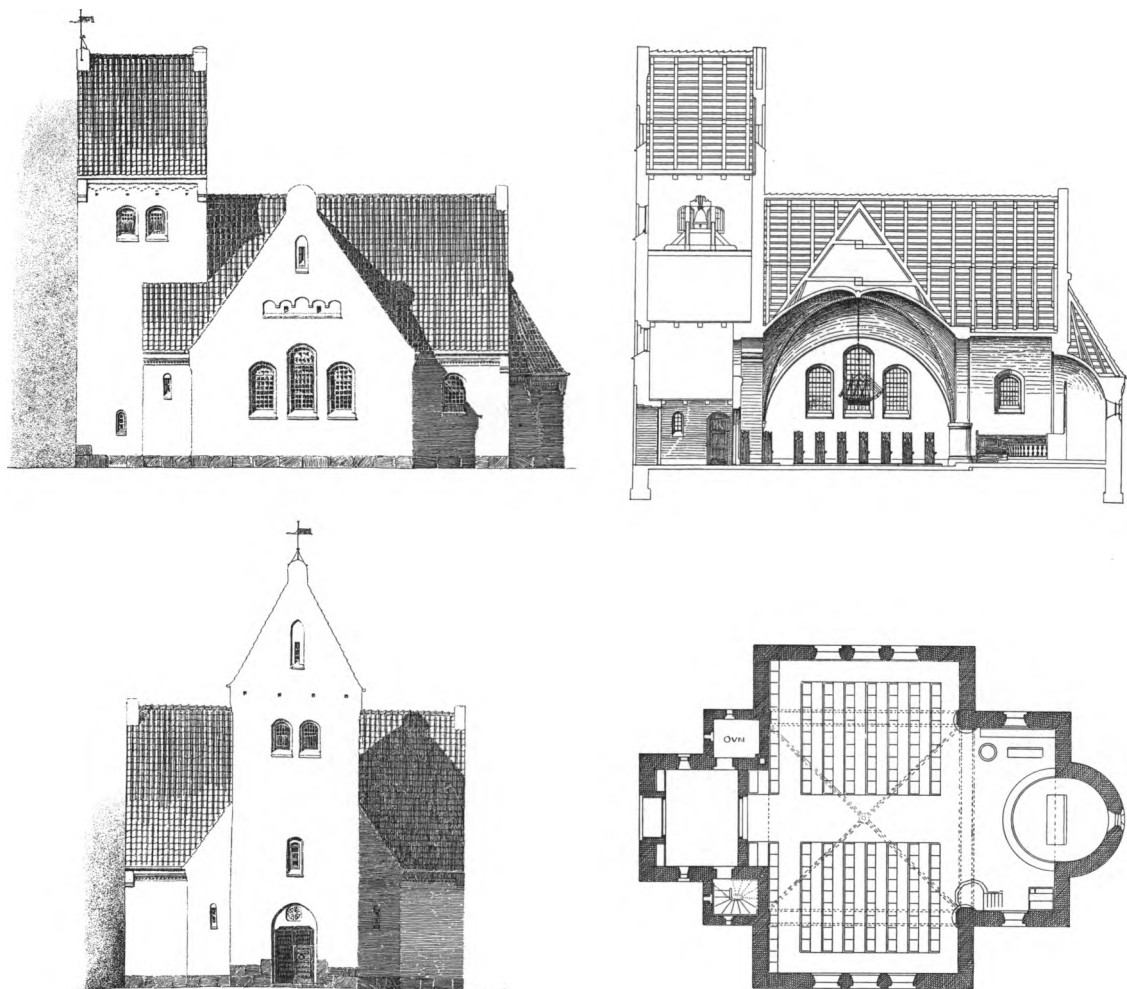

Fig. 2. Lønne nye kirke. Plan, snit og opstalter 1:300. Tegninger publiceret af arkitekt J. Magdahl Nielsen i Arkitekten 1904. — *Neue Kirche von Lønne. Grundriss, Schnitt und Aufrisse 1:300. Zeichnungen 1904.*

og hans sognemænds mark og eng var »bleven overblæst og ødelagt af sand«. Sognet led stærkt under stormfloden i oktober 1634. Vandet overskyllede landet og efterlod sig så meget sand, at markerne ikke kunne tilsås, og en stor del af kvæget druknede. Tienden var nedsat som følge af sandflugt allerede 1602.^{8a} 1638⁹ blev Lønne annekteret til Lydum, og siden 1683¹⁰ har sognet været *anneks* til Henne. Sandflugt forblev en stadig plage i 16-1700'rne. O. 1700¹¹ sandede kirkegården til, og sognet magtede ikke længere at vedligeholde kirkebygningen, der efterhånden følte for stor til den svindende befolkning. En ansøgning på Christian VI.s tid (1730-46) om at måtte reducere kirken blev afslået af kancelliet med bemærkningen om, »at kirken ikke måtte forringes på sin bygning«,¹² og først efter gentagne ansøgninger fik ejeren Johan Krag 1748 tilladelse til at ned-

bryde fem fag af den lange kirkes vestende; men ved en istandsættelse og ombygning 1750 nedrev man i stedet koret (jfr. s. 1279f.). 1791¹³ var kirken igen forfalden og kirkeejeren, kammerherre Christen Stockholm til Hennegård, lod meddele, at han ville søge om tilladelse til at flytte bygningen til »et bekvemmere sted på grund af sandbjerge og fugtighed«. Kirken forblev dog på sin gamle plads indtil 1903; den sidste gudstjeneste holdtes 15. nov.¹⁴ Indsamlingen til en ny kirke var begyndt 1887.¹

Sagn. Ifølge en lokal overlevering skal den gamle kirke være flyttet to gange. Et andet sagn fortæller, at den oprindelig havde et tårn, men en trolld, der stod med den ene fod ved Sønder Bork kirke og den anden ved Nørre Bork, slog til det med en sten, så det fløj i havet. På grund af sin uanselighed kaldtes kirken »Lønne fårest«. ¹⁵

Fig. 3. Lønne nye kirke. Interiør mod øst. NE fot. 1980. — *Neue Kirche von Lønne. Interieur gegen Osten gesehen.*

DEN NUVÆRENDE KIRKE

Kirken, opført 1904, ligger ved østsiden af klitrækken, der i årene efter 1890 tilplantedes under navnet Nyminde Klitplantage. Byggegrunden og den nye *kirkegård* bestod ved kirkens opførelse af det hvideste sand; den eneste vegetation var marehalm. Kirkegården hegnes mod øst af en støbt cementmur med køreport fra »1923« (årstal i muren). Mod syd og nord er der trådhegn, mens vestsiden begrænses af den fyrbevoksede klit. I nordøstre hjørne er et hvidkalket *ligkapel* med afvalmet tegltag. Nord for kirken er 1947 rejst en *mindesten* over »allierede flygtninge, døde i Nymindegab 1945-46«. På flygtningegravene står 11 enkle trækors med tyske og slaviske navne.¹⁶

Kirken, der kan rumme ca. 200 personer, er opført efter tegning af den lokaltfødte arkitekt, senere kgl. bygningsinspektør J. Magdahl Nielsen (1862-1941).¹⁷ Murerarbejdet udførtes af brødrene S. og A. Kjær i Henne.¹⁸ Det er en korsformet, hvidtet teglstensbygning med halvrund apsis i øst og tårn med våbenhus i vest. Apsis og tværskib hviler på en hulkelet, romansk *granitsokkel*, fundet en alen under jorden ved nedbrydningen af den gamle kirke. Overflyttede granitkvadre er endvidere anvendt til et ekstra skifte i korsarmgavlne og til sokkel i »skibets« østende og tårn samt i tårnportalens ydre kamfals. Mønstermuring i en blændingsfrise i gavlne samt gesims på apsis er udført af tufsten, hentet i den gamle kirkes murværk. Af tuf er tillige stikket over portalen

(den gamle korbue) og apsidens rundvindue i kløverformet indfatning. De øvrige vinduer er falsede og fladbuede. Der er trekoblede vinduer i tværskibets gavle og tvillingglamhuller i tårnets tre sider. Trappen til tårnets mellemstokværk med orgelpulpitur findes i skibets sydvestre hjørne, hvortil der er adgang fra tårnrummet, der tjener som våbenhus. De svagt svejfede tage er tækket med tegl, og gavlene afsluttes med karakteristiske, afrundede toptinder, der også findes på Zionskirken i Esbjerg, opført af samme arkitekt 1912-13 (jfr. s. 1007-09).

I det *indre* dækkes det brede hvidtede rum af lavtspændte hvælv, som skærer hinanden i midten og hviler på runde, profilerede gjordbuer. Apsisbuen, derimod, er svagt spidsende.

DEN NEDREVNE ÆKIRKE

Lønne gamle kirke¹⁹ (fig. 5) bestod ved nedbrydningen 1903 af en lang smal bygning, der oprindeligt havde udgjort skibet i en middelalderlig kirke, hvis kor blev nedrevet 1750. Samme år rejstes et lille våbenhus ved sydsiden; ældre Ævåbenhuse omtales i 1600'erne.

Brugen af tufsten som byggemateriale viser, at i det mindste kirkens østende med den runde korbue var fra romansk tid, hvorimod vestenden med den gotisk udformede syddør formodentlig skyldes en senmiddelalderlig udvidelse. Det gamle kor var 6 spærfag langt (bredden kendes ikke), skibet 18 fag langt. Efter ko-

rets nedrivning 1750 tilmurede man triumfbuen og indrettede kor i skibets østende, hvor en lille klokke var ophængt i gavlspejden.

Kendskabet til kirkens udformning og byggematerialer skyldes i første række J. Magdahl Nielsens opmåling (fig. 7) og undersøgelse 1903¹⁴ samt bygmester N. H. Riemans beskrivelse 1748²⁰ forud for ombygningen to år senere (jfr. ndf.). Under nedbrydningen 1903 fandt man i bunden af de tilsandede mure, ca. 1 alen under terræn, en hulkelet *granitsokkel*, der genanvendtes i den nye kirke; men arkitekten oplyser desværre ikke, om soklen fandtes under hele bygningen. Materialerne i skibets langmure og vestgavl var overvejende små flade og glatte *havsten*, 2-3 cm tykke og 12-15 cm på de øvrige led, brugt både ude og inde. I sydsidens vestre del samt i vestgavlens var der i indtil 3 alens højde anvendt tildannede *granitkvadre*. Murene var opført som kassemur, muret i kalkmørtel, idet dog selve kærnen, der var fyldt med havsten, murbrokker,²¹ kampesten og grus, for store partiers vedkommende var uden bindemiddel. Vestgavlens spids var udevendig af *munkesten*, der tillige var anvendt omkring døre og vinduer.

Triumfmuren, der siden 1750 tjente som den reducerede kirkens østgavl, var fra gulv til bjælkelag af tufsten i uregelmæssig muring, herover af havsten. Den runde *korbue* (fig. 23), 4 alen bred og 5 alen høj, var muret med et stik af kilede *tufsten* uden kragbånd. Ifølge N. H. Rie-

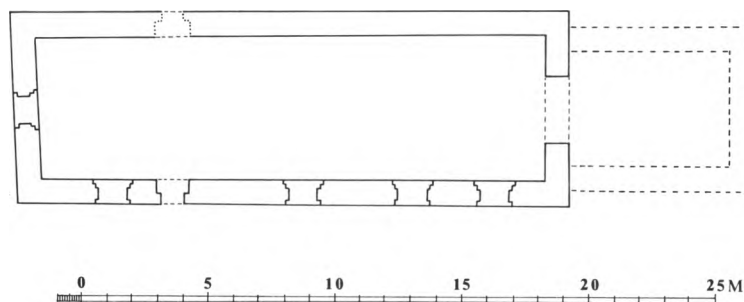

Fig. 4. Grundplan 1:300 af den nedrevne Ækirke forud for korets nedbrydning og våbenhusets tilkomst 1750. Korets omtrentlige længde, men ikke bredden, er kendt. Om norddøren vides det kun, at den sad over for syddøren. Rekonstruktionsforslag på grundlag af fig. 7, tegnet af NJP og MN 1986. — Grundriss 1:300 der niedergerissenen ÆKirche vor Abbruch des Chors 1750 und Errichtung der Vorhalle. Die Länge, nicht aber die Breite des Chors ist bekannt. Von der Nordtür weiss man nur, dass sie gegenüber der Südtür war. Zeichnung 1986.

Fig. 5. Lønne gamle kirke fotograferet fra sydøst i sommeren 1897 af Chr. Axel Jensen. Plankeværket omkring kirkegården synes at bestå af brædder fra kasserede fiskekasser (s. 1289). — *Alte Kirche von Lønne fotografiert von Südosten im Sommer 1897. Der Zaun um den Friedhof dürfte aus Brettern von kassierten Fiskkasten bestehen.*

man var korets mure opført af blandede materialer: mursten og såkaldte »lerbagte« sten samt små »hav-kampesten« og nogle få hugne kvadre.²⁰

Vestudvidelse? Skibets betydelige længde samt dørstedernes placering forholdsvis langt mod vest skyldes som nævnt sandsynligvis, at kirken ligesom nabokirkerne i Henne, Nørre Nebel og Sønder Bork er forlænget mod vest; men da der er brugt samme byggemateriale i hele skibets længde, er det ikke muligt at anslå omfanget af en sådan udvidelse.

Døre og vinduer, muret af munkesten, var senmiddelalderlige. Den spidsbuede syddør (fig. 7) stod indvendig i et fladbuet spejl. Norddøren, der var i brug endnu 1730²² og da vist

oftere benyttet end syddøren, beskrives ikke nærmere. Vinduerne var falsede og fladbuede med retkantede karme af træ. Der var fire i skibets sydside og et i vestgavlen.

Kirken havde i 1600'rne bevaret størsteparten af sit blytag. Der var bjælkeloft i både kor og skib, og tagværket var af den gængse type med to hanebånd og to korte stivere i hvert spærfag.

Våbenhuset foran syddøren, opført 1750, var muret i tegl. I gavlen var en retkantet dør, og i østsiden indsattes 1877 to små vinduer.¹

† *Våbenhus(e).* Et gammelt, forfaldent våbenhus af bindingsværk var 1668²³ tækket med fjæl. 1700 betegnes et faldefærdigt våbenhus som værende af »brædder«. 1713 var huset »af-

Fig. 6. Lønne gamle kirke set fra sydøst få år før nedrivningen 1903. Fotografi i Det kgl. Bibliotek. — *Alte Kirche von Lønne von Südosten gesehen, wenige Jahre vor dem Abbruch 1903.*

brudt og ødelagt« af sandflugt, og dørføljen anbragt i norddøren.¹¹

Kirkens tiltagende forfald frem til 1750 belyses af synene 1668, 1700, 1730 og 1748. Korets østgavl var 1668²³ revnet fra sidemurene, og synsmændene mente, at den ville falde ned, hvis den ikke blev repareret med det samme. Træloftet var råddent og brøstfældigt, og i vestenden af nordsidens tag var blyet erstattet med brædder. Klokken, der dengang hang over vestgavlen, var uden knebel og reb.

Efter kirkegårdens tilsanding i 1690'erne¹¹ nåede flyvesandet sine steder tre alen op ad kirkens mure, og menigheden måtte til tider grave sig vej frem til kirken. Grundvandet steg inde i kirken, så gulvniveauet måtte hæves, for at man kunne færdes tørskoet. Sandbankerne lettede tyvenes adgang til taget, og i vinteren forud for synet 1700 blev der stjålet en del blytav-

ler. I skibet var de fem vestre fag tækket med langhalm, og på nordsiden var yderligere fire fag belagt med brædder. Korgavlen havde igen løsnet sig og burde indbindes med jernankre. I skibet manglede loftet over vestenden, og det øvrige loft var råddent og understøttet med stolper. 1713¹¹ lagdes seks fag loft over skibets østende, men 1730²² var de resterende 12 fag stadig uden loft, og korets tag var så utæt, at »det dryppede på præsten og regnede på degnen«, dvs. regnede ned i deres stole. Et nyt loft over koret blev lagt op i årene efter 1730,^{23a} men kirkens almindelige tilstand var fortsat dårlig, og den ubrugelige vestende ansås for at være overflødig.

Kirkens overgang til privat eje 1724 (jfr. historisk indledning) havde således ikke bedret bygningens tilstand. Efter provst og godsejer Maturin Castensens død synede fire mænd 29.

januar 1748 kirken og fandt, at den »fra den ene ende til den anden var i overmåde slet tilstand«,²⁴ I skibet manglede stadigvæk vestre del af loftet; de fem vinduer var »ganske øde«, i det vestre var stukket en knippe halm. Taget var dækket dels med bly, dels med halm, men over de tre vestre fag var der ikke et strå. Sognemændene, der havde hørt, at provsten havde efterladt sig store midler,²⁵ søgte 12. februar

1748²⁶ biskoppen om tilskud til kirkens istandsættelse. Forfaldet udmales i detaljer: gulvet er ikke andet end løst sand, og »vilde fugle bygger deres reder derinde« og flyver frit ud og ind gennem det hullede tag.

Kirkens istandsættelse og ombygning 1750 var Vardeborgmesteren Johan Krag's fortjeneste. 16. juni 1748, to måneder efter at han havde købt kirken på auktion, lod han holde et nyt

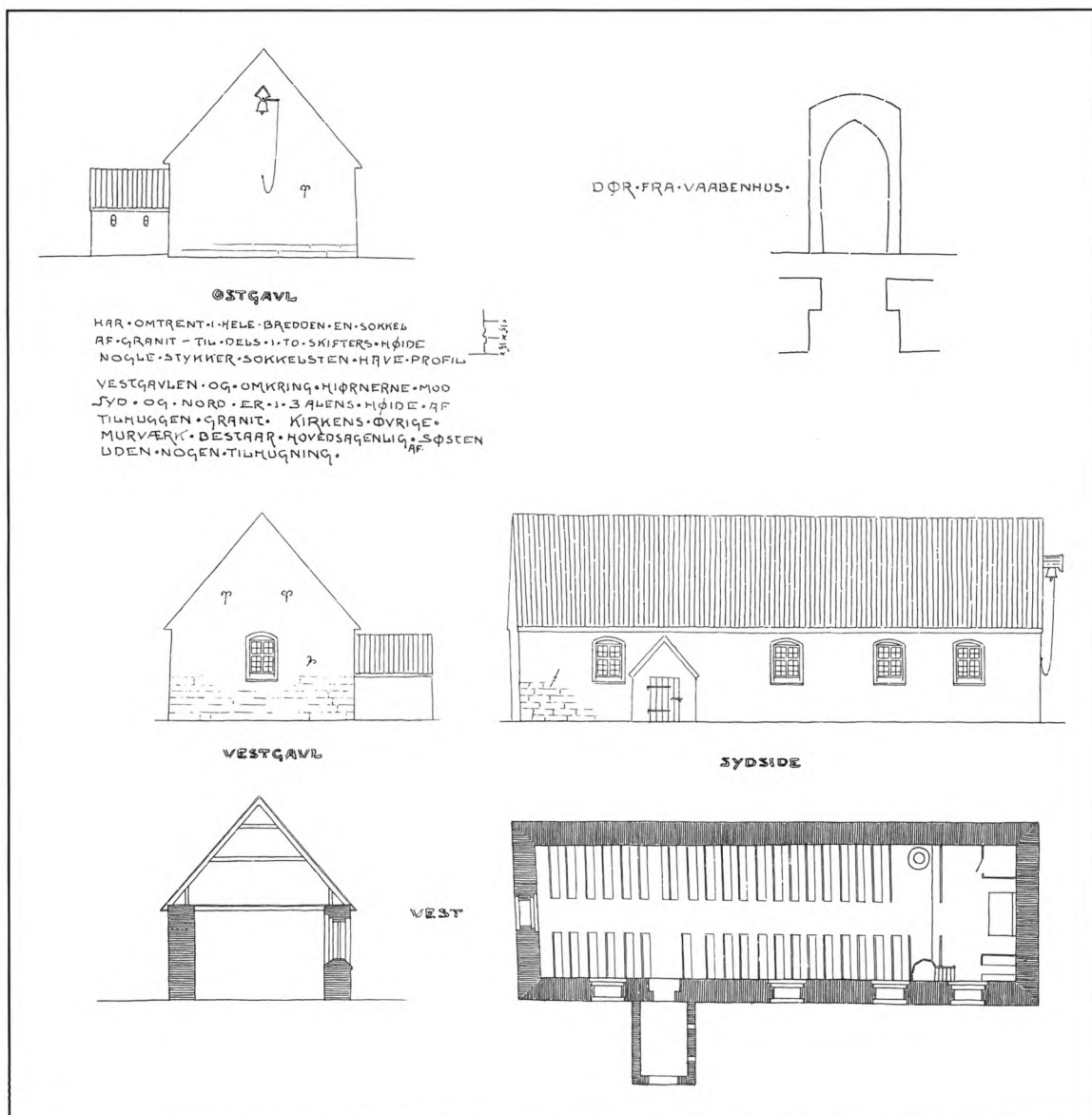

Fig. 7. Plan, snit og opstalter af den gamle kirke, 1:300, samt detalje af syddøren, 1:100, målt og tegnet af J. Magdahl Nielsen i juli 1903, kort før kirkens nedrivning. NM2. — Grundriss, Schnitt und Aufrisse der alten Kirche, 1:300, sowie Detail der Südtür, 1:100. Zeichnung 1903, kurz vor Abbruch der Kirche.

Fig. 8. Alterbord og altertavle 1904 (s. 1281), henholdsvis med renæssanceskæringer (o. 1630) og gotiske figurer og baldakiner (o. 1475), stammende fra den gamle kirkes (†)altertavler (s. 1282, jfr. fig. 10, 11). NE fot. 1982. — *Altartisch und Altarbild 1904 mit Renaissanceschnitzereien (um 1630) bzw. gotischen Figuren und Baldachinen (um 1475), die von den Altarbildern der alten Kirche stammen.*

syn ved »entreprenør« *Nicolaus Hinrich Rieman*, Skive, der samme sommer arbejdede på Varde S. Jacobi kirke (jfr. s. 884). Den tyskfødte bygmesters synsforretning indledes med den ovennævnte beskrivelse af bygningens materialer og tilstand (se s. 1276). Af arbejder på kirken foreslog han bl.a., at »pillerne mellem kor og kirke« (dvs. korbuens vanger, triumfmuren) blev nedbrudt og genopbygget. De samlede udgifter til kirkens istandsættelse ville beløbe sig til 659 rdl, eller 484 rdl, hvis man nedbrød fem fag af den vestre ende, hvorved der kunne spares materialer. Menigheden, der kun bestod af 24

sognemænd (husstande), var nemlig ikke større end, at der magelig var plads til alle, selv om der på hvert stolestade kun sad en eller to, skønt der var plads til fire.²⁰ I et brev til kancelliet 22. juli samme år²⁷ bad Johan Krag om at måtte reducere kirken med de fem fag og i stedet bygge et våbenhus. Blytaget tænktes brugt alene på koret, mens skibet skulle tækkes med tegl. Der skulle dog endnu to bønsskrivelser²⁸ til samt en høring af biskop og stiftsamtmand, før myndighederne 13. december 1748 gav deres tilladelse til de nævnte ændringer af kirken. Ombygningen fandt sted efter påske 1750,²⁹ da koret og ikke skibets vestende blev nedrevet, og der opførtes et våbenhus. Korbuen blev til-muret, og bygningen fremstod herefter som et langhus med tegltag. Det nye kor, indrettet i østenden, var hævet et trin og skilt fra det øvrige rum ved en lav skranke (jfr. fig. 17).

Således stod bygningen uden større ændringer indtil nedrivningen godt 150 år senere. 1804 gennemførtes en hovedreparation, og 1821 indsattes nye vinduer.³⁰ Pikstensgulvet under stolestaderne blev i årene efter 1840 udskiftet med mursten.³⁰ Mellem alter og knæfald var der gulv af fliser.¹ Træloftet blev o. 1850 malet i en lysgrå »perlefarve«.³² Nedbrydningen af den gamle kirke påbegyndtes 17. november 1903, og det var først under arbejdet, at den romanske korbue igen kom frem i dagens lys. Efter at materialerne var ført væk, blev kirkens grundplan markeret i terrænet.

INVENTAR

Oversigt. Kirkens indretning (jfr. fig. 2) skyldes J. Magdahl Nielsen, der genanvendte væsentlige dele af den gamle kirkes inventar. Ældst er den romanske granitdøbefont og et fragment af en anden, hvis herkomst ikke kendes. I altertavlen er indføjet sengotiske figurer og baldakiner, og i alterbordsforsiden er benyttet en række renæssanceskæringer fra o. 1630, der har prydet den gamle altertavle. Bevaret er endvidere prædikestolen fra 1582, alterstagerne fra o. 1550, et altersæt fra o. 1575 samt et kirkeskib fra 1800'rne.

Den gamle kirkes indretning 1903 fremgår af fig. 7, der i alt væsentligt må gengive møbleringen, som den etableredes ved ombygningen 1750.

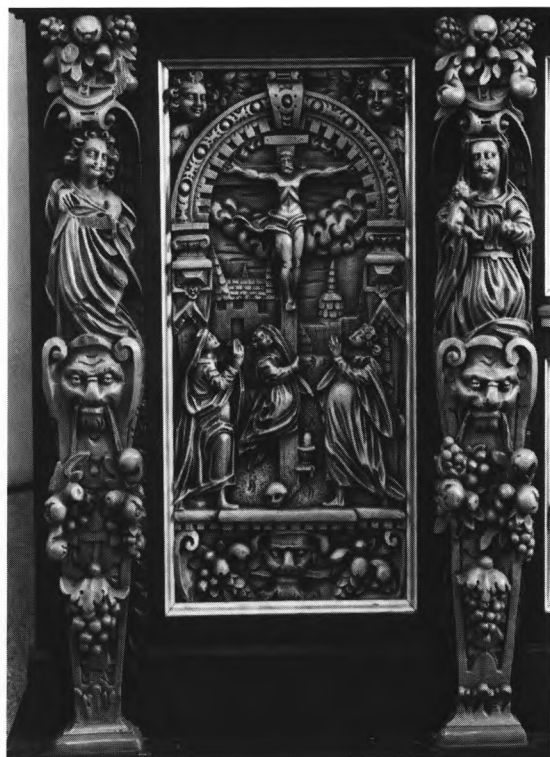
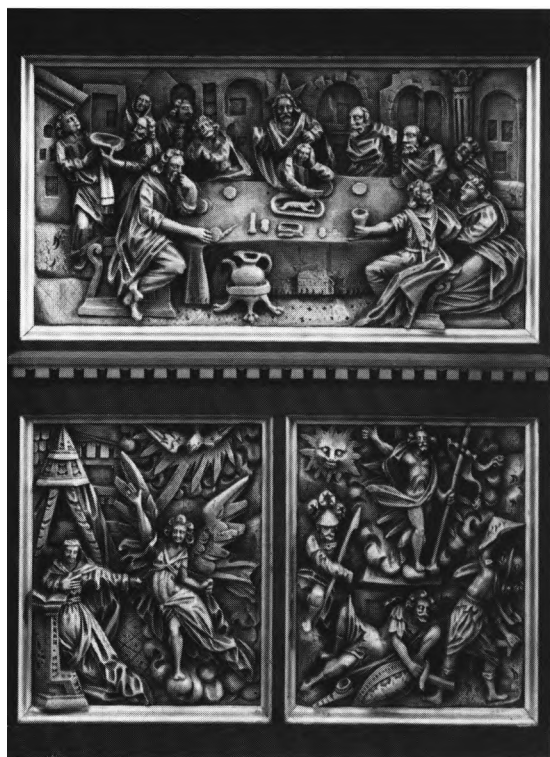

Fig. 9 a-b. Alterbordsforside, udsnit, snitværk fra o. 1630 (s. 1281). a. Relieffer af Nadveren, Bebudelsen og Opstandelsen. b. Relief af Korsfæstelsen og dydehermer. Snitværket havde før 1904 plads i den gamle (†)altertavles postamentfelter (a) og topstykke (b) og stammer formentlig oprindeligt fra et verdsligt pragtskab (s. 1282f.). NE fot. 1982. — *Vorderseite des Altartischs, Ausschnitt, Schnitzereien um 1630. a. Reliefs des Abendmahls, der Verkündigung und der Auferstehung. b. Relief der Kreuzigung und Tugendhermen. Die Schnitzereien befanden sich vor 1904 in den Postamentfeldern (a) und im Kopfstück (b) des alten Altarbilds (Fig. 10) und stammen vermutlich ursprünglich von einem weltlichen Prunkschrank.*

Alterbordet (fig. 8) er et panelværk, 174×61 cm, 100 cm højt, hvis forside har gode indsatte renessanceskæringer fra o. 1630 (jfr. ndf.), arrangeret i tre fag.³³ Midtfeltet, der er bredere end sidefelterne, rummer tre relieffer fra den gamle tavles postament, mens de øvrige skæringer stammer fra topstykket. Midtfeltets relieffer (fig. 9a) fremstiller øverst Nadveren, Kristus og apostlene omkring et ovalt bord på baggrund af en rigt varieret romersk arkitektur. Derunder næsten kvadratiske fremstillinger af Bebudelsen (i nord) og Opstandelsen. Sidefelterne har portalindrammede relieffer af Korsfæstelsen (i nord, fig. 9b) og Himmelfarten, det sidste efter Marten de Vos gennem stik af Anton Wierix.³⁴ Portalerne, der rejser sig over et

fodfelt med maske og frugtklaser, har joniske pilastre og midtdelt bueslag ledsaget af tandsnit og æggestav, i sviklerne englehoved. Alterbordsforsidens fag flankeres af fire dydehermer, af hvilke kun Kærligheden (nr. 2 fra nord, fig. 9b) kan identificeres; de øvrige har mistet deres attributter (den sydligste er helt nyskåret 1904). Hermerne bærer på hovedet frugtbundter, og skafterne prydes af et løvehoved, fra hvis mund frugtklaser hænger ned. Den kvadrante kronliste med vinløv og englehoved er delvis nyskåret. Alterbordsforsiden står med dæmpet bemaling i gråt, rødt og brunt fra 1955, da den afløste en mere broget staffing fra 1904.

Altertavlen (fig. 8) er en fantasi over en gotisk

skabsaltertavle, med faste sidefløje og citater (reliefminuskler) fra Matt. 21,9 og 11,28 i frisen og på den høje predella. Skabenes kølbuebaldakiner med stavværk, krabbeblade og fialer er ligesom de udskårne figurer originalt gotisk arbejde fra o. 1475, overført fra den gamle kirkes (†)altertavle. Figurerne er ca. 70 cm høje. I midtskabet ses Kongernes Tilbedelse (fig. 11). De tre vise mænd kommer fra venstre frem mod Maria, der sidder halvt i profil med det velvoksne, nøgne barn på knæene. Barnet læner sig frem og griber om en kalk, som den første af kongerne, Caspar, ærbødigt rækker frem. Han er faldet på knæ og har blottet sit gamle halvskaldede hoved. Også Josef, der står bag Maria, har taget hatten i hånden. Bag Caspar venter Melkior og Baltasar med ciborielignende gaver i hænderne, begge iført fuld østerlandsk skrud. Baltasar er fremstillet som »morian« med negroide træk (opstoppernæse) og stor turban. I sidefløjene står to helgeninder (fig. 12), i nord Maria Magdalena med salvekrukke i venstre hånd. Hun bærer over sit udslagne hår et langt bølget hovedlin og løfter med højre hånd op i sin lange, folderige kappe. I syd en kronet helgeninde (kronetakkerne mangler) med langt, bølget og udslået hår. Hun holder en åben bog i højre hånd, den venstre er fornyet 1904. Hun skal formentlig fremstille S. Katarina af Alexandria og har i så fald fremvist hjul og/eller sværd i den forsvundne venstre hånd. Mens selve tavlen står med stærk forgyldning og farver fra 1904 (let ændret 1955), har de middelalderlige figurer bibeholdt en barokbemaling fra 1750. Hudfarven er naturlig, håret brunt og gråt, og dragterne røde, blå, grå og forgyldte, Melkiors med malet brokademønster.

I den gamle kirke var †alterbordet ved nedbrydningen 1903 et enkelt panelværk af fyr fra 1750, opstillet imod langhusets østvæg (jfr. fig. 7).¹⁴ Det beskrives 1862 som 3 alen langt, 1½ alen bredt og ditto højt med træbordplade. Bordet dækkedes 1862 af et †alterklæde af violetbrunt fløj med hvide frynser.¹ (†)Altertavlen (fig. 10), hvis sammenbragte snitværk fra middelalderen og renæssancetiden for en væsentlig del er gen-

anvendt i det nuværende alterparti, kendes nu hovedsagelig gennem et fotografi fra 1897. Det rige snitværk var, tillige med yderligere en række nu forsvundne renæssanceskæringer, indfattet i en arkitektonisk opbygning af fyrretræ fra 1750. Den bestod af tredelt storstykke, der fremtrådte som en gotisk fløjaltertavle med foranstillede joniske søjler, bredt tredelt postament, kraftig profileret storgesims, todelt topstykke samt topgavl og groft udsavede vinger. Storstykket rummede de gotiske figurer under samhørende kølbuebaldakiner, Maria Magdalena i syd. Tavlen i øvrigt var overalt smykket med renæssanceskæringer fra o. 1630, til dels meget groft indkomponerede. De bevarede relieffer af Nadveren, Bebudelsen og Opstandelsen (fig. 9a) havde plads i postamentfelterne (Bebudelsen i nord), de to arkadefelter i topstykket (Korsfæstelsen i nord), flankeret af de tre dydehermer (Kærligheden i nord), der bar den (delvis bevarede) kvartrunde topesims. Herudover viser fotografiet fra 1897 en række nu forsvundne renæssanceskæringer. De landlige storsøjler fra 1750 hvilede for de to yderstes vedkommende på bøjle-konsoller med englehoved over frugtbundt og volut, og på de glatte storvinger var fæstnet nøgne joniske hermer, en mandlig (i nord) og en kvindelig. Deres arme var stileret til små volutter, og på skafterne havde de en maske, fra hvis mundvige frugtklaser hang ned. Til topvingerne var fæstnet fire kvindefigurer i lange gevandter, bærende joniske kapitæler på hovedet. Øjensynlig har de hørt sammen to og to, idet de to inderste (lidt højere) begge stod på en akantusprydet konsol, mens de to yderste var næsten fuldplastisk skårne (karyatidefigurer?) og stod på en lav plint. Alle fire figurer kan have repræsenteret dyder, men kun den sydligste havde 1897 bevaret et attribut, en åben bog (Troen?). Topgavlen rummede i en muslingenicke en stående Salvatorfigur med højre hånd hævet velsignende og korsæblet i venstre. Kristus flankeredes af Paulus (i nord) og Peter, der holdt sin nøgle hvilende på højre skulder. Hele tavlen stod 1903 med broget bemaling og marmorering fra 1750, opfrisket ved en istandsættelse 1844.

Fig. 10. (†)Altertavle i den gamle kirke (s. 1282). Chr. Axel Jensen fot. 1897. — (†)Altarbild in der alten Kirche

Fig. 11-12. Gotiske altertavlefigurer, o. 1475 (s. 1282, 1284). 11. Kongernes Tilbedelse, fra midtskabet. 12. To helgeninder, Maria Magdalena og formentlig S. Katarina af Alexandria, fra sidefløjene. Chr. Axel Jensen fot. 1897. — *Gotische Altarbildfiguren, um 1475. Anbetung der Könige, aus dem Mittelstück. Zwei Heilige, Maria Magdalena und vermutlich Skt. Katharina von Alexandria, von den Seitenflügeln.*

Kernen i alterudsmykningen har været en beskeden *sengotisk fløjaltertavle* fra o. 1475, hvis udformning er blevet fastholdt ved rammeværkets fornyelse 1750. Kølbuebaldakinernes størrelse forudsætter et nærmest kvadratisk midtskab med to halvt så brede sidefløje, og intet taler imod, at netop de bevarede figurer har været lavet til tavlen. Baldakinerne synes oprindeligt at have hvilet på halvsøjler langs skabenes karme (jfr. s. 1252f. med fig. 20-21). Denne Helligtrekongerstavle,³⁵ der meget vel kan have tilhørt et sidealter, knytter sig ikke mindst for hovedgruppens vedkommende stilistisk til altertavlen i Nørre Nebel og en række andre arbejder længere sydpå, hovedsagelig i Vestslesvig.³⁶

At *renæssanceskæringerne*, som hævdet i forrige århundrede, oprindeligt skulle have været »en kahytsforsiring for et strandet hollandsk skib«,³⁷ må afvises. Snitværket viser tilknytning til lokale jyske arbejder af Varde-billed-

skæreren Jens Olufsen og den snider, der har udført altertavlen i Jerne kirke (jfr. s. 982, 1044). Stykkerne lader sig imidlertid vanskeligt sammenstille til en renæssancealtertavle – bl.a. på grund af de mange uens store hermer og karyatider – og det forekommer sandsynligt, at de i stedet stammer fra et verdsligt pragtskab, som man 1748 har ofret på kirkens pryde.^{37a}

Altersæt, o. 1575, uden stempler. *Kalken* (fig. 13), 17 cm høj, har seks-tunget fod med mellemfaldende spidser, standkant med rudebort og bred standplade, på hvis underside vægten er angivet med graverede renæssanceversaler: »16½ lod«. Foden er drevet stejlt pyramideformet op imod de sekssidede skaffled med frynseborter. Den linseformede knop, midtdelt af en frynsebort, er muligvis fornyet ligesom bægeret, der nærmest har gotisk form. *Dysken*, tv. 12 cm, har på fanen et graveret, cirkelformet kors, fra hvis midte en stråleglans udgår. Altersættet omtales i inventariet 1730

som en gammel sølvkalk og -disk, i forvaring hos Peder Poulsen i Lønne Hede, eftersom kirkekisten manglede (jfr. s. 1262).²²

Alterkande og *oblateske* i sort porcelæn med guld kors fra Den kongelige Porcelænsfabrik, anskaffet henholdsvis o. 1846³¹ og o. 1900.¹ †*Oblateske*. 1862 nævnes en blikbrøddåse.¹

Alterstager (fig. 14), o. 1550, nu 38 cm høje. De har profileret cylinderskaft med tre skaft-ringe og nogenlunde ensdannet fod- og lyse-skål med profilering. Fodskålen hviler på tre små afstumpede tæer. Lyseskålen har fornyet lysetorn af jern og to nyere lysepiber. Stagerne omtales 1730 som to umage malm-lysestager;²² kun den ene havde fødder. 1840 ønskedes også den anden forsynet med fødder,³¹ men formentlig fik stagerne først deres nuværende ens stumptæer 1887.¹ Nyere *syvstage*.

†*Messehagler*. 1700 var haglen »af ingen værdi«,¹¹ og en ny, anskaffet i årene o. 1730,^{23a} var øjensynlig borte 1748, da sognemændene beklagede, at kirken end ikke havde brugbare præsteklæder.²⁶ Atter 1829 nævnes messehagel og gevandt som ubrugelige,³¹ 1862 var haglen af rødt fløjel med guld og sølvbånd.¹ Den fornyedes 1896.¹

Alterskranke, nyere, halvcirkulær af fyrretræ, †*Alterskranken* i den gamle kirke stammede uden tvivl fra indretningen 1750. Den havde udsavede balustre og gik tværs over rummet med to døre midtpå (jfr. fig. 7, 17).

Døbefont (fig. 16), romansk af rødlig granit, 85 cm høj, kummens tvn. 70 cm. Fonten er meget groft hugget, foden formet nærmest som en søjlebase uden hjørneknopper og med en skarprygget vulst ved overgangen til kummen. Den ene side af foden er ubearbejdet. Kummen er halvkugleformet med et kort skaft.³⁸ Fonten, der 1874 blev rensat for kalk (og maling?),³¹ står i korets nordside. I den gamle kirke stod den 1862 foran stolestaderne i nord (jfr. fig. 7). (†)*Døbefont*. Uden for kirken,

Fig. 13. Alterkalk, o. 1575, uden stempler (s. 1284). NE fot. 1982. — *Abendmahlskelch*, um 1575.

Fig. 14. Alterstage, o. 1550 (s. 1285). NE fot. 1982. — *Altarleuchter*, um 1550.

nord for døren, ligger et fragment af en romansk fontekumme af rødlig granit. Stykket måler 40×47 cm og har mundingsrand med attisk profil, hvor den øvre vulst er erstattet med platte. Fonten, hvis proveniens er ukendt, har således øjensynligt tilhørt egnens vestjyske type (Mackeprang: Døbefonte s. 156f.).³⁸

Dåbsfad, o. 1875, af messing, glat, tvrm. 62 cm. Skålen er fornyet. Et †*dåbsfad* anskaffedes 1805;¹ 1829 og 1861 manglede kirken dåbsfad.³¹ *Dåbskande*, 1932, af messingblik, 32 cm høj, ifølge indskrift gjort af Frederik Bruun i Ølgod. En †*dåbskande* nævnes 1914.¹

Prædikestol (fig. 15), 1582, af ungrenæssance-type svarende til Nørre Nebels (s. 1201 f.), stærkt fornyet i forbindelse med opstillingen i den nuværende kirke 1904. Kurven består af seks (før 1904 fire) fag, flankeret af leddelte, akantusprydede hjørnebalustre med neglesnit på siderne. Vandrette (fornye)de) rammestykker deler fagene i to rækker felter, der alle rummer stiliseret akantusløv. I et af de øvre felter udgår rankerne fra et lille skjold med reliefskåret årstal »(15)82« over initialerne »HR«, måske for præsten Jens Hansen Rusk eller Rusvard, der blev brændt for trolddom 1611 (jfr. s. 1265).⁸ Fagene nærmest opgangen er en tilføjelse fra 1904, da fodstykke og gesims blev fornyet, og træet rensat for farve, så det nu står blankt. Prædikestolen er opsat ved korets sydside på en muret fod. Opgang fra 1904 skåret i stil med stolens gamle dele.

Prædikestolen omtales tidligst 1668 da »holdeværket (opgangspanelet) stod ganske løs og ville forfærdiges«. ²³ 1700 kaldtes den slet og uden himmel,¹¹ og 1730 var stenfoden under prædikestolen ganske løs.²² Dens daværende plads er ukendt, men med nyindretningen 1750 må den have fået sin senere kendte plads ved sydmuren mellem de to østligste vinduer (jfr. fig. 7, 17). 1843 krævede kirkesynet listerne på

Fig. 15. Prædikestol, 1582, stærkt fornyet 1904 (s. 1286). NE fot. 1982. — *Kanzel*, 1582, stark renoveret 1904.

Fig. 16. Døbefont, romansk af granit (s. 1285). NE fot. 1982. — *Romanische Granit-Taufe*.

Fig. 17. Interiør af korpartiet i den gamle $\dagger$ kirke, set mod øst. Chr. Axel Jensen fot. 1897. — *Interieur der Chorpartie der alten $\dagger$ Kirche gegen Osten gesehen.*

prædikestolen befæstet og ytrede ønske om, at der ved samme lejlighed kunne anbringes en lille »nathimmel« over stolen. Året efter blev prædikestolen malet, vistnok med en stålgrå farve, der 1860 dækkedes af egetræsmaling.³¹ 1862 omtales beklædning med rødt silkefløj med frynser (jfr. fig. 17). 1897 konstaterede C. A. Jensen under egetræsmalingen rester af røde og blå farver, og han skønnede, at stolen oprindeligt havde stået i blankt træ.

Stolestaderne er fra 1904 i enkel skønvirkestil, gråmalede med forgyldte cirkelkors på gavlene. Årstallet er indskåret i kirkesangerstolen i koret.

Den gamle kirkes $\dagger$ *stolestader* (jfr. fig. 7, 17), tilhørte egnens almindelige type med spirprydede fyldingsgavle. Den omstændighed, at fyldingerne var glatte og spirene formet som enkelt udsavede knopper, tyder på, at stoleværket hovedagelig har været udført i 1700'rne (1750?) som fornyelse af et sæt renæssancestader (jfr.

Lydum s. 1229 f.). Fra et sådant stammede øjensynlig en gavlv, som ifølge degnens oplysning til Jacob Helms 1874 havde stået øverst i kirken indtil få år tidligere. Den skal have båret præsten Jens Hansen Rusks udskårne navn (jfr. prædikestol) og dertil et årstal, vistnok »1597«.

Kirkesynene giver fra første færd et bedrøveligt billede af kirkestolene. 1668 fattedes fodskamler, ²³ 1730 var en stor del af stolene løse, hvorved folk undertiden faldt på gulvet »med stor alarm«, ²² og 1748 kaldes kirkestolene »bræckelige og istykker«. ²⁶ 1844 blev staderne malet, og 1862 opregnede man 13 mandfolkestole fra prædikestolen til kirkedøren, 6 + 5 mandfolkestole i kirkens vestende og 14 kvindestole neden for fonten (jfr. fig. 7).¹ 1863 blev kvindestolene forsynet med fyldingsryglæn, og 1874 de forreste mandsstole.¹ 1883 fik staderne en overstrygning med lys egetræsfarve.¹

En $\dagger$ *præste-* og *skriftestol* fra slutningen af 1500'rne ses på et fotografi af den gamle kirkes

indre (fig. 17). Den var udformet som et højt fyldings-panelværk med dør, ni kvarter lang, to alen bred (ca. $1,5 \times 1,2$ m),¹ og stod nord for altret som pendant til en †*degnestol* i syd. Denne synes at have været samtidig, eller eventuelt senmiddelalderlig. Den havde pult med tofags fyldingspanel under en udsåret frise og fornyet, udsavet fyrretræsgavl fra 1700'rne. Degnestolen var tre kvarter lang, syv kvarter bred (ca. $0,5 \times 1,1$ m).¹ Præstestolen og degnestolen blev 1870 malet med egetræsfarve.

†*Kiste*. Kirkekisten befandt sig 1730 ligesom Henne kirkes på Hennegård (jfr. s. 1262, 1285).²²

Pengebøsser, to nyere af messing ved kirkedøren. †*Pengeblokke*. 1804 købtes to låse til kirkeblokken, der 1862 omtales som gammel og af træ, mens en ny var af jernblik.¹

Orgel, 1982, med fem stemmer, ét manual og pedal, bygget af Jydsk Orgelbyggeri, Hinne-rup, færdigbygget 1984. Disposition: Manual: Gedact 8', Principal 4', Rørføjte 4', Gemshorn 2'. Pedal: Subbas 16' (indsat 1984). På vestpulpituret. Facaden udgøres af piber fra Principal 4', opstillet i den midterste muråbning. Spillebordet er anbragt i orgelhusets nordside, †*Orgel*, o. 1905-9, bygget af Joh. P. Andresen & Co., Ringkøbing, og formentlig anskaffet brugt til kirken før 1915.¹ Ét manual med tre stemmer: Principal 8', Gedact 8', Fugara 4'; oktavkoppel. Pneumatisk aktion, keglevindla-

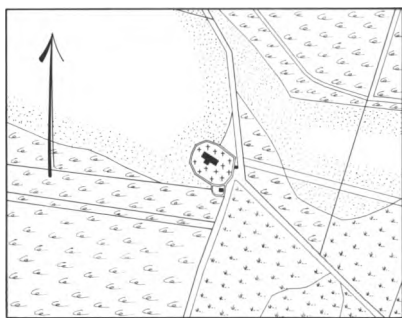

Fig. 18. Matrikelkort over den nedrevne †kirke og omgivelser, 1:10000. Målt 1793 af E. Wesenberg og omtegnet 1862. De lyse, prikkede områder er klitter af flyvesand (s. 1289). — *Katasterkarte der †Kirche und Umgebung, 1:10000. Vermessen 1793. Die hellen gepunkteten Felder sind Flugsand-Dünen.*

de. På tårnummets pulpitur. Facaden udgøres af attrappiber af sølvbronzeret zink, grupperet i den midterste muråbning. Ved opstillingen i Lønne kirke vendtes orglet 90°, således at den tidligere facade, hvis pibefelter afblændedes med brædder, udgjorde orgelhusets nordside. Spillebordet var placeret i orgelhusets sydside.

Salmenummertavler, 1904, tre ens i gråmalet træ, 61×43 cm, med tovsnoning på top- og fodlisten. To hænger i skibet, flankerende kor-buen, en i koret. Tre †*salmenummertavler* omtales 1862.¹

Lysekroner, nyere af messing, en stor i midtskibet, to mindre i korsarmene, hvoraf den ene ifølge indskrift er skænket 1963 til erindring om Marie Larsen af Petrea og Kristian Larsen. En †*lysekrone* af messing med to glaskupler, prismer og seks lys var skænket kirken 1841 af skipper Peder Christian Pedersen af Fanø.¹ Den hang i den gamle kirke ud for prædikestolen (jfr. fig. 17).

Kirkeskib, fuldskibet »T.H.K.«, ophængt 1880, omrigget ved overførslen til den nuværende kirke, hvor modellen hænger i skibet (Henningsen: Kirkeskibe Ribe s. 361). †*Kirkeskib*, barkskibet »Knowsley« af Liverpool, der strandede på Bjerregård strand 7. jan. 1872.³⁹ Skænket til kirken af sognets beboere og ophængt febr. 1872.¹

Tre *mindetavler* over legatstiftere i sognet er indmuret i tårnummet.

En †*ligbåre* omtales 1730.²² 1805 anskaffedes en ny.¹

Klokke, 1904, tv. 66 cm, om halsen bånd med reliefversalerne: »De Smithske Støberier i Aalborg / Gjorde mig for Lønne Kirke 1904. Jeg bringer hver Sjæl dernede Bud / om Naade og Frelse og Fred fra Gud«. Klokken har ingen hanke, men er direkte boltet til vuggebom af jern. Klokkestol fra 1904 af genanvendt fyrretræ. †*Klokker*. En klokke med jernfang, afleveret 1528, vejende 1 skippund og 4 lispund.⁶ 1668 hang kirkens klokke i vestenden (på vestgavlen?) men kunne ikke bruges, da såvel knebel som reb manglede.²³ Den kaldtes 1700 »lille«. 1730 forvaredes den på fjerde år »hos

Fig. 19. Lønne gamle kirkegård (s. 1289). NE fot. 1980. — *Der alte Freidhof von Lønne,*

Hendrick« (klokkestøber?), og herefter manglede kirken klokke indtil 1841.⁴⁰ Dette år købtes på strandingauktion en lille skibsklokke, der ophængtes øverst på østgavlen (jfr. fig. 6).⁴¹ Den kom 1904 til Nymindegab kro og ophængtes i en stabel, så folk kunne ringe, når de skulle færges over. Få år efter skred både stabel og klokke i fjorden.⁴²

LØNNE GAMLE KIRKEGÅRD

Den tidligere så forblæste begravelsesplads ved vejen fra Lønne til Hovstrup ligger nu som en fredelig lund, gemt i plantagens udkant og halvt tilgroet med pilebuske og træer (fig. 19). Før klittens tilplantning o. 1900 var der ikke andet værn mod vinden end de sammenblæste banker vest og nord for den ovaltformede kirkegård (jfr. matrikelkort 1793, fig. 18); men herfra førte vinterstormene sand ind over kir-

kegården, og diger og gravsteder sandede til: »det hvide lagen« bredte sig. Få år før begravelsesernes ophør og kirkens flytning, 1903-04, opsattes uden for sanddigerne et plankeværk, der efter fotografiet (fig. 5) at dømme var sammenflikket af gamle sildekasser. – Ifølge synsmændenes beretning 1668²³ var »digerne ganske øde og forfaldne«, og ved synet år 1700 siges det, at kirkegården for to til tre år siden blev begravet i sand, som nåede tre alen op på kirkens mur, »kirkegården findes ikke mere, og man begraver de døde udi sandbakken«.⁴¹ I 1800'rne betegnedes kirkegårdens grund som lav og fugtig; gravene kunne ikke gøres dybere end halvanden alen på grund af vand.⁴³ – En »ligport« i øst og en låge i nord, omtalt 1820, var borte 1828.⁴⁴ 1862 nævnes dog igen en port og »stette«. Gravene lå da spredt og uregelmæssigt, flere med »malmkors« eller gravsten. En begyndende regulering (»planering«) indledtes

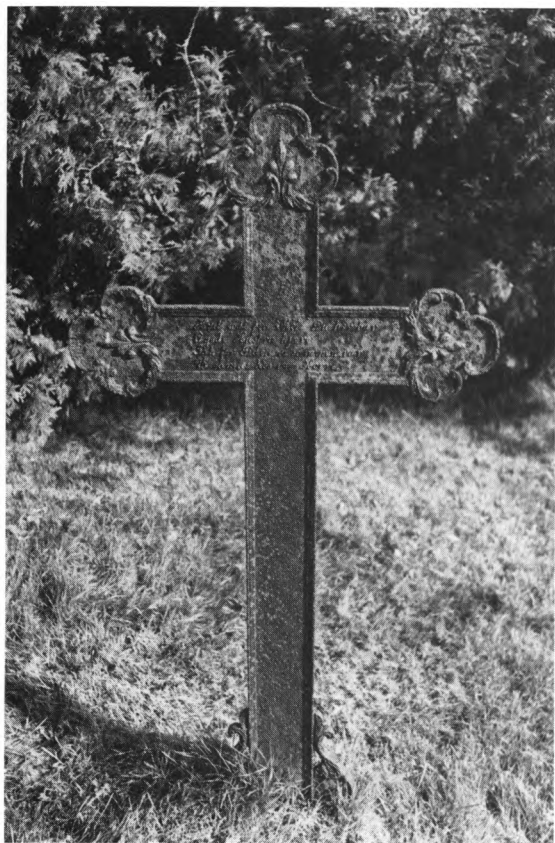

Fig. 20. Støbejernskors (nr. 1, s. 1290), o. 1863, over Mette Maren Pedersdatter, †1863. Bagsiden. NE fot. 1980. — *Gusseisernes Kreuz, um 1863, für Mette Maren Pedersdatter, †1863. Rückseite.*

o. 1880.¹ Fotografiet (fig. 6) viser gravstenene liggende på række og med nummerpæle ved hvert gravsted.

Kirkegårdsmonumenter. Blandt de bevarede gravminder er syv *støbejernskors*, de fleste nedstukket direkte i jorden.⁴⁵

1) (Fig. 20) o. 1863. Mette Mar[en] Pedersdatter, *29. febr. 1816 i Lønneby, gift med Chr. Jepsen 6. juni 1844, † ... 1863 i Lønnestak. 118×68 cm. Korsarmenes ender er af typen med palmet i trepas. Ved korsets fod akantus-ranker. Kursiv. På bagsiden gravvers (skrive-skrift).

2) O. 1864. Anders Heide Sørensen, *5. jan. 1823 på Bjerreg[aa]rds[ar]k, gift 20. nov. 1854, †19. april 1864 sammesteds. 92×49 cm. Type med kløverbladformet afslutning på

korsarmene (jfr. Henne, type 1a, s. 1268). Skrive-skrift. På bagsiden gravvers.

3) O. 1864. Ane Marie Iversen Jensen, *24. okt. 1848 på Bjerregaardsmark, †15. juni 1864 sammesteds. Som nr. 2.

4) O. 1865. Søren Pedersens hustru Mette Nielsdatter, *juli 1812 på Lønnehede, gift 24. juni 1837, †27. juni 1865 sammesteds. Som nr. 2.

5) O. 1866. Lene Christensen, *6. sept. 1817 i Outrup, gift 1847, †25. nov. 1866 ved Ny-mindegab. Som nr. 1, 118×67 cm. Knækket to steder og repareret. Indskrift med versaler, fraktur og skriveskrift. På bagsiden gravvers.

6) O. 1878. Toldofficiant N. C. Christensen, *8. dec. 1807, †5. maj 1878. 72×70 cm. Korsarmenes ender udformet som franske liljer, i tværarmene med femtakket stjerne, i øvre korsarm en engel? Mellem forsidens indskrift og gravvers en roset. På bagsiden et håndtryk. Versaler.

7) (Fig. 21) o. 1893. Mette Christensen, født Holbek, *29. sept. 1811, †26. nov. 1893. Som nr. 6, 90×70 cm. Under forsidens indskrift og gravvers krydsede, nedadvendte fakler. Bagsiden har femtakket stjerne i tværarmene og bladkrans i øvre korsarm. Kursiv.

På kirkegården er bevaret to støbejernsgitre samt to liggende »gravrammer«, støbt i cement, og foruden nyere, rejste monumenter fra o. 1900 findes her ca. 20 rødlig *kalkstensplader* fra tiden 1850-80. Én af pladerne, fig. 22, bragt som eksempel, er o. 1855 sat som minde over sognefoged og gårdmand Ole Olesen Bork, født på Lønnehede 14. marts 1810, gift 29. oktober 1836 og død sammesteds 17. marts 1855. Den rejste plade måler 58×57 cm og har fordybet indskrift med fraktur og versaler.

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Ribe amt i almindelighed henvises til s. 50f., vedr. litteratur og forkortelser til s. 54 f. Endvidere er benyttet:

Ved embedet. Liber daticus for Flenne-Lønne 1842-1923. Synsprotokol 1862ff. — *LA Vib.* V. Horne herreds tingbog 1668.

NM2. Håndskrifter. F. Uldall: Om de danske

landsbykirker VII, 1886, 266 f. – *Indberetninger* ved Jacob Helms 1874 (bygning og inventar), Chr. Axel Jensen 1897 (inventar) og 1905 (altertavle), Georg N. Kristiansen 1955 (altertavle), Sven Rask 1980 (gravminder), Ebbe Nyborg 1982 (inventar).

Tegninger og opmålinger. NM2. Tegning af døbefont og altertavlefigur ved E. Rondahl 1897 og 1898. Plan, opstalter og snit af den gamle kirke ved J. Magdahl Nielsen 1903. Restaureringsforslag til alteret ved Mads Henriksen u. år. – *Kunstakademiet*. Opmåling af den gamle kirke og forslag til den nye samt til alterpartiet ved J. Magdahl Nielsen.

Litteratur. J. Magdahl Nielsen: Lønne Kirke, i *Architekten* VII, 1904, s. 53-57.

Historisk indledning på grundlag af Michael H. Gelting, bygningsbeskrivelser og kirkegård ved Niels Jørgen Poulsen, inventar ved Ebbe Nyborg og Ole Olesen (orgler), gravminder ved Lars Grambye. Redaktionen afsluttet oktober 1986.

¹ Synsprotokol 1862 ff. Ved embedet. -

² DiplDan. 3. rk. II, 399. Sognets ældre historie er svær at udrede på grund af navneligheden med Lyne sogn, Nr. Horne hrd. -

³ Repert. 2. rk. nr. 8923. -

⁴ Kronens Skøder IV, 547. -

⁵ LA Vib. Ribe bispearkiv. Beneficeret gods og kirkeejere, 1798-1809 (C 4.697). -

⁶ RA.Reg. 108A nr. 21. Fortegnelse over indkrævede klokker 1528-29. -

⁷ KancBrevb. 4. april 1587. -

⁸ Jfr. Bue Kaae: Lønnepræsten Jens Hansen Rusk, i ÅrbRibe XIV, 1956-59, s. 62-70, samt Kim Tørnsø: Djæveltro og folkemagi. Trolddomsfølgelse i 1500- og 1600-tallets Vestjylland. Århus 1986. -

^{8a} KancBrevb. 19. august 1635 og 22. juli 1602. -

⁹ KancBrevb. 17. juli 1633 og 4. maj 1638; H. Fr. Rørdam: Kirkelove III, 1889, s. 220 (18. juni 1632). -

¹⁰ RA. DaKanc. C 16. Jy. Tegneiser 1682-87 f° 126, 17. april 1683. Annekteringen skulle træde i kraft ved Henne og Nr. Nebel sognepræsters død. – Da den unge præst i Henne-Lønne, A. S. Fibiger, 1759 ønskede sig et andet og bedre kald, fik han biskop Brorsons anbefaling: »... så kan jeg ikke nægte, at han jo foruden kaldets mærkelige formindskelse af sandflugt ... må lide stor besværlighed med sin rejse til anneksed Lønne, som er en fem fjerding vej igennem store sandbjerge ...«. Hans Adolph Brorsons visitatsberetninger og breve, ude. ved L. I. Koch, Kbh. 1960, s. 318. -

¹¹ LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirkesyn 1696-1773. Syn 1700 (C 4.189). -

¹² Refereret af borgmester Johan Krag i brev af 26. aug. 1748 til kancelliets oversekretær. RA. DaKanc. D 29. Koncepter og indlæg til Jy.Teg. 1748. -

Fig. 21. Støbejernskors (nr. 7, s. 1290), o. 1893, over Mette Christensen, †1893. Bagsiden. NE fot. 1980. — *Gusseisernes Kreuz, um 1893, für Mette Christensen, †1893. Rückseite.*

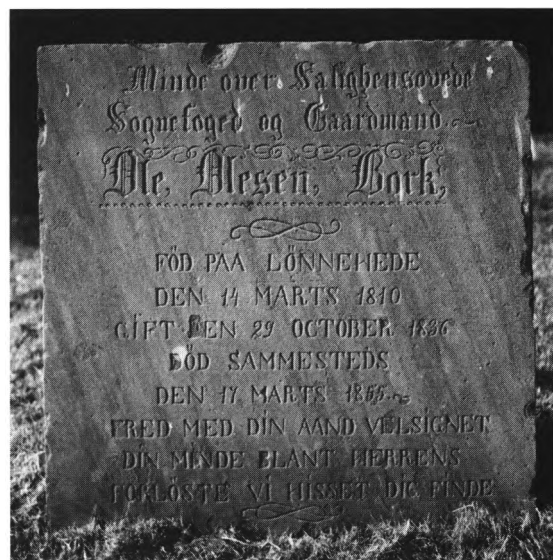

Fig. 22. Mindeplade af kalksten, o. 1855 (s. 1290), rejst over sognefoged Ole Olesen Bork, †1855. NE fot. 1980. — *Gedenkplatte aus Kalkstein, um 1855, errichtet für Gemeindevorsteher Ole Olesen Bork, †1855.*

¹³ LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirkesyn 1788-92 (C 4.190). -

¹⁴ Arkitekt J. Magdahl Nielsen i brev af 26. nov. 1903 til NM2. -

¹⁵ DaSagn III, 40 og 402-03. -

¹⁶ Jfr. L. G. Ipsen: Flygtningelejre i Ribe amt efter 1945, Nymindegablejren, i ÅrbRibe, XXIII, 1985, s. 427-41. -

¹⁷ Tegningerne publiceredes 1904 i Architekten VII, s. 53-57. Lønne kirke er ligesom Vanløse kirke, bygget af samme arkitekt 1907-09, typisk for tidens forsøg på harmonisering af forskellige stilarter. Korsformen er gentaget i Juelsminde kirke, Vejle amt, opført af Magdahl Nielsen 1911-12 i unggotiske former. -

¹⁸ Opførelsessummen var 19000 kr., hvoraf Rigsdagen bevilgede 8000 kr. -

¹⁹ Om kirkegården se s. 1289. -

²⁰ LA Vib. Ribe bispearkiv. Uregistreret korrespondance angående V. Horne hrd. 1570-1778. Syn ved N. H. Riemann 16. juni 1748 (C 4.79). -

²¹ Det oplyses ikke hvilke teglformater, der er tale om, ej heller om disse er kommet til ved senere reparationer. -

²² LA Vib. Ribe bispearkiv. Uregistreret korrespondance angående V. Horne hrd. 1570-1778. Syn 14. sept. 1730 (C 4.79). -

²³ LA Vib. V. Horne hrd.s tingbog 1668, s. 122a. Syn 17. juni 1668, indført 20. juni (B 82B.24). -

^{23a} LA Vib. Henne-Lønne pastorat. Div. dok. 1688-1941. Udateret kirkesyn 1730-43 (C 553b.27). -

²⁴ RA. DaKanc. D 29. Koncepter og indlæg til Jy. Tegneiser 1748. -

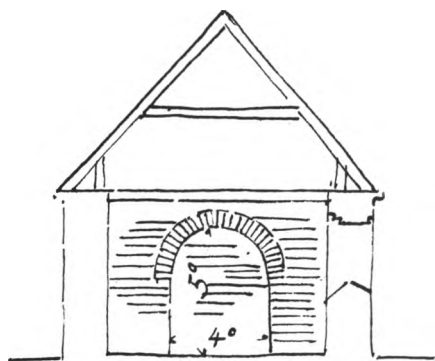

Fig. 23. Den romanske triumfmur med korbue (s. 1276), af tufsten. Skitse tegnet under nedbrydningen 1903 af J. Magdahl Nielsen. NM2. — *Die romanische Triumphmauer mit Chorbogen aus Tuff. Skizze gezeichnet während des Abbruchs 1903.*

²⁵ Jfr. epitaf i Jerne kirke, s. 992. -

²⁶ LA Vib. Ribe bispearkiv. Uregistreret korrespondance angående V. Horne hrd. 1741-64 (C 4.80). -

²⁷ Jfr. note 24. -

²⁸ I et brev til kongen 26. aug. 1748 (note 24) fremhæver borgmesteren, at sandflugten har været så slem, »at præsten og sognefolket haver måttet ved stiger gøre sig vej ind ad kirkevinduerne for kirketjenesten at få forvaltet«. -

²⁹ Borgmester Krag bad 9. marts 1750 (jfr. note 26) biskop Brorson give sognefolkene tilladelse til at søge nabokirkerne, da kirken skulle lukkes på grund af reparationsarbejder. -

³⁰ LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirke- og præstegårdssyn. Indberetninger 1793-1840 (C 4.704-11). -

³¹ LA Vib. Skast, Ø. og V. Horne hrd.s provsti. Synsprotokol 1828-91 (C 44.3-5). -

³² Liber daticus for Henne-Lønne 1842-1923. Ved embedet. -

³³ Magdahl Nielsens tegning til alterpartiet findes i Kunstakademiets bibliotek, en arbejdstegning af snedkeren Mads Henriksen i NM2. Der er mindre afvigelser såvel mellem tegningerne som i forhold til det færdige arbejde. -

³⁴ Marie Mauquoy-Hendrickx: Les estampes des Wierix I-III, Bruxelles 1978-82, nr. 144. -

³⁵ Jfr. KultHistLeks art. Hellige tre konger og altertavler med samme hovedmotiv i Ulkebøl (DK.Sjyll. s. 2336f.) og Nykøbing (DK.Maribo, s. 248). -

³⁶ Se s. 1196f. med note 35. Helgenindefigurerne kan jævnføres med Madonnafigurer i Sneum (Skast hrd.) og i Skast (DK. Sjyll. s. 1477, 2821). -

³⁷ Dansk Kirketidende 1853, nr. 35. -

^{37a} Jfr. eksempelvis Chr. Axel Jensen: Roskildemesteren Brix Michgell snedkers skab i Nationalmuseet, i NMArb. 1928, s. 49f. med fig. 1. -

³⁸ Fonten er ikke omtalt i Mackeprang: Døbefonte. -

³⁹ Jfr. S. Manøe Hansen: Strandinger og redningsaktioner fra Skallingen til Nymindegab 1852-1975, udg. Historisk Samfund for Ribe Amt, 1977, s. 181 f. -

⁴⁰ Kirkens mangel af klokke påtales 1769, 1792 og 1808. -

⁴¹ NM2. Indb. ved Jacob Helms 1874. -

⁴² En tegning af klokke og stabel findes i P. Chr. Dahl: Strandinger og Strandingsgods, II, Esbjerg 1974, s. 38. -

⁴³ Trap: Danmark, I. udg., 1859. -

⁴⁴ LA Vib. Ribe stiftprovsti og Ribe købstadprovsti. Synsprotokol for kirker og præstegårde 1812 ff. (C 36A.13). -

⁴⁵ Højdeangivelserne er målt fra jordoverfladen. -